

Jovana Vurdelja*

Republički hidrometeorološki zavod/Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet

Klimatske promene kao *fake news* u postistinsko doba

Apstrakt

U radu se problematizuje pojam lažnih vesti u vidu reinkarnacije fenomena Lügenpresse (lažne štampe) kao jednog od distinktivnih obeležja postistinskog društva sa fokusom na analizu klimatskih promena u okviru medijskog diskursa u kontekstu postnormalne nauke. U tom pogledu, glavni cilj istraživanja je da se analizom fenomena lažnih vesti, distribuiranih prevashodno na društvenim mrežama, demonstrira moć i uticaj koje imaju u manipulaciji javnog mnjenja u kontekstu klimatskih promena, putem relativizacije istine i trivijalizacije vesti sa svrhom falsifikovanja stvarnosti. Time se verifikuje početna postulirana hipoteza lažnih vesti kao realne pretnje za funkcionisanje globalnog društva sve više utemeljenog na vladavini emocija, a ne fakta. Analizom upotrebe lažnih vesti u okviru medijskog diskursa u kontekstu klimatskih promena prikazana je delegitimizacija i diskreditovanje naučnih činjenica, odnosno redefinisane paradigme u pogledu konzumacije i percepcije informacija u okviru savremenog medijskog ekosistema.

Ključne reči:

fake news, klimatske promene, mediji, postistina, postnauka

UVOD

Diskurs klimatskih promena predstavlja jedno od centralnih društveno-političkih markera 21. veka i, kao takvo, dominantno je obeležje gotovo svih aktuelnih javnih debata. Imajući u vidu kumulativni uticaj klimatskih promena kao katalizatora globalnih sukoba i kriza, kao i mnogobrojne poten-

---

* jovana.vurdelja@gmail.com

cijalne, dalekosežne društveno-ekonomske posledice, klimatske promene imaju status ne samo naučnog, već i političkog pitanja, što rezultira njihovoj često zastupljenosti u medijima. Međutim, uprkos postojanju naučnog konsenzusa po pitanju antropogenog uticaja klimatskih promena, skepticizam o njihovim posledicama i dalje opstaje. Tako u okviru političkog i medijskog diskursa, portret ovog globalnog fenomena oscilira u konceptualnom opsegu od pretnje do obmane. U tom kontekstu, klimatske promene identifikuju se i kao prioritetni izazov, ali i kao jedno od najvećih mitova našeg doba.

Imajući u vidu da je narativ klimatskih promena, u širem ekološkom kontekstu globalnog zagrevanja, nezaobilazna tema aktuelnih naučnih, političkih i javnih debata, nije ga zaobišao vrtlog lažnih vesti (engl. *fake news*) u medijima i društvenim mrežama. Uzimajući u obzir da se većina ljudi van naučne zajednice ne informiše o temi klimatskih promena direktnim čitanjem stručnih publikacija i članaka, već upravo putem medija, moć i uticaj koju imaju u redefinisavanju dominantne paradigme, odnosno odabira ugla posmatranja, nedvosmisleno je evidentna, a uloga lažnih vesti u smislu interpretacije i percepcije pomenutog fenomena sve značajnija.

FENOMEN LAŽNIH VESTI

Doba infokalipse, informacione apokalipse iskrivljene stvarnosti i informacionog ekosistema u kojem su tradicionalni format vesti zamenili trivijalizovan, simplifikovan i zabavno-komercijalizovan sadržaj u vidu sve prisutnije infozabave (engl. *infotainment*), predstavljao je plodno tlo za nastanak, opstanak i cirkulaciju manipulativnog sredstva komunikacije kao što su lažne vesti. Međutim, obmane, deluzije i laži, a samim tim i fenomen lažnih vesti ne mogu se smatrati izumom isključivo 21. veka, s obzirom na to da je još 1807. godine Tomas Džeferson (Thomas Jefferson) naveo da je neko ko ne čita novine bolje informisan o svim dešavanjima od nekoga ko ih redovno čita.¹ Sa druge strane, uprkos činjenici o postojanju kontaminacije medijskog diskursa lažnim informacijama još pre nekoliko stotina godina, u 21. veku je evidentan jedan novi aspekt u vezi sa globalnim fenomenom lažnih vesti, manifestovan u vidu platforme koja im je omogućila da se distribuiraju enormnom brzinom i tako stignu do velikog broja recipijenata za neverovatno kratko vreme. Naime, u prilog toj tezi govori i činjenica da se putem tvitera lažne vesti distribuiraju i do šest puta brže u poređenju sa istinitim informacijama,

---

¹ Paul Leicester Ford, *The works of Thomas Jefferson*, Federal Edition. 12 vols, New York and London, Available from: http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/amendI_speechs29.html (accessed 15 January 2020), Volume 5, Amendment I (Speech and Press), Document 29.

kao i da vrednost verovatnoće za dalju cirkulaciju lažnih vesti dostiže i do 70 procenata.²

Takav prodor informacija, sve frekventnija upotreba, kao i intenzivnija diseminacija pojma lažnih vesti kulminirala je 2016, odnosno 2017. godine kada dostižu zenit popularnosti, time što rečnici Mekvarie (Macquarie) i Kolins (Collins) imenuju lažne vesti kao reč godine u značenju lažnih, često senzacionalističkih informacija koje se šire pod maskom novinskog izveštavanja.³ Meteorska popularnost pojma lažnih vesti, čemu je doprinelo 365 odsto učestalije korišćenje termina u odnosu na prethodnu godinu, dovodi se najpre u korelaciju sa retorikom američkog predsednika, Donalda Trampa, koji je na svom tviter nalogu prozvao lažnim sve izveštaje u kojima je on sam predmet kritike *#mediji su stvarno lažni... ta je reč jedna od najboljih koje sam smislio, možda su je i drugi koristili tokom godina, ali ja je nikad nisam primetio*⁴. Time su lažne vesti postale anomalni fenomen autentičnih vesti, odnosno sinonim za odbranu nedodirljivog autoriteta vlasti od kritike medija.

Međutim, iako se Tramp smatra rodonačelnikom termina lažnih vesti kao ustaljene kolokacije, pri čemu je svaka nepodobna informacija etiketirana kao neistinita, odnosno lažna, premijerni proboj pojma lažnih vesti dovodi se u vezu sa nemačkim autorom, Reinholdom Antonom, koji je tokom Prvog svetskog rata, tačnije 1914. godine, upotrebio termin lažna štampa (deu: *Lügenpresse*) koji se odnosio na tadašnju neprijateljsku propagandu.⁵ Trideset godina kasnije Hitler ponovo uvodi termin u kontekstu iznošenja optužbi protiv Jevreja, a kasnije i strane štampe za diseminaciju lažnih vesti. Godine 2014. pojam se reaktualizovao u Nemačkoj, u situaciji kada antiimigrantski

---

² Chris Stokel-Walker, *Fake news travels six times faster than the truth on Twitter*, New Scientist, 8 March 2018. Available from: <https://www.newscientist.com/article/2163226-fake-news-travels-six-times-faster-than-the-truth-on-twitter/> (accessed 15 January 2020).

³ Macquarie dictionary, Word of the Year 2016. Available from: <https://www.macquariedictionary.com.au/resources/view/word/of/the/year/2016> (accessed on 20 January 2020).

Collins Dictionary, Word of the year 2017. Available from: <https://www.collinsdictionary.com/word-lovers-blog/new/collins-2017-word-of-the-year-shortlist,396,HCB.html> (accessed 20 January 2020).

⁴ Chris Cillizza, *Donald Trump just claimed he invented the fake news*, CNN Politics, 26 October 2017. Available from: <https://edition.cnn.com/2017/10/08/politics/trump-huckabee-fake/index.html> (accessed on 19 January 2020).

⁵ Bundesamt für Verfassungsschutz, *Lügenpresse, halt die Fresse!* – Die Berichterstattung der Medien und ihre Wahrnehmung durch Rechtsextremisten und Bevölkerung. Available from: <https://edition.cnn.com/2017/10/08/politics/trump-huckabee-fake/index.htm> (accessed on 20 January 2020).

pokret PEGIDA upućuje kritiku i optužbe protiv medija o skrivanju istine o zločinima koji su počinili imigranti i izbeglice, što je rezultiralo protestima na kojima su zabeležene parole *Lügenpresse, halt di Fresse*⁶ (nem. *umukni lažna štampa*). Ubrzo zatim, lažna štampa je proklamovana za ne-reč godine⁷ (nem: *Unwort des Jahres*) od strane panela nemačkih lingvisti i eksperata.

Iako se američki predsednički izbori održani 2016. godine smatraju katalizatorom za popularizaciju i frekventniju, odnosno intenzivniju upotrebu lažnih vesti u sve bizarnijoj i apsurdnijoj formi, pomenuta kolokacija se, kao što je prikazano, ne može nužno smatrati njihovim produktom, s obzirom na to da je upotreba koncepta lažnih vesti u javnom diskursu, pre svega medijskom i političkom, evidentna i tokom prethodnog stoleća. U tom kontekstu, diseminacija lažnih vesti, u funkciji medijske manipulacije a sa nedvosmislenim ciljem povećanja prodaje, može se dovesti i u korelaciju sa američkim novinama *The New York Sun*⁸. Naime, reč je o prvim američkim novinama koje su najveći deo svojih prihoda generisale prodajom reklamnog prostora time što su objavljivale članke u kojima su izveštavale o izmišljenim astronomskim otkrićima na mesecu, neidentifikovanim stvorenjima sa krilima i mesečevim drvima i na taj način značajno doprinele povećanju interesovanja, a samim tim i prodaje. Sa druge strane, medijska propaganda u funkciji održavanja dominantne političke ideologije putem širenja lažnih vesti i ostvarivanja persuazivne funkcije reflektuje se u slučaju britanskih medija, koji su tokom Prvog svetskog rada, pod uticajem britanske vlade, iznosili dezinformacije o nemačkim zlodielima. Jedan od ranih primera u okviru medijskog diskursa, kojima se takođe manifestuje manipulativni efekat lažnih vesti, je i naslovna strana novina *The Daily Express*, koje su 1939. godine na svojoj naslovnoj strani štampale Ove godine bez rata⁹.

Dakle, lažne vesti, koje podrazumevaju svesno i namerno fabrikovanje informacija koje su zavaravajuće, izmišljene, neistinite, i narušavaju poverenje

---

6 Bundesamt für Verfassungsschutz, *Lügenpresse, halt die Fresse!* – *Die Berichterstattung der Medien und ihre Wahrnehmung durch Rechtsextremisten und Bevölkerung*. Available from: <https://edition.cnn.com/2017/10/08/politics/trump-huckabee-fake/index.htm> (accessed on 20 January 2020).

7 Christoph Schmidt, *Lügenpresse ist Deutschlands Unwort des Jahres*, *Die Presse*, 13. January 2015. Available from: <https://www.diepresse.com/4637372/lugenpresse-ist-deutschlands-unwort-des-jahres> (accessed on: 20 January 2020).

8 Evan Andrews, *The Great Moon Hoax*, *The History*, 22 August 2018. Available from: <https://www.history.com/news/the-great-moon-hoax-180-years-ago> (accessed on 18 January 2020)

9 Marianne Hicks, *No war this year*, *Journal Media History*, Volume 14, 2008, Issue 2. Available from: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13688-800802176912?journalCode=cmeh20> (accessed on 21 January 2020).

u društvo ili mogu uticati na naše stavove i ponašanja, predstavljaju stari problem, a novo je samo to što internet, a u prvom redu društvene mreže, naglašavaju pomenuti fenomen time što postaju dominantni izvor informisanja, odnosno sredstvo komunikacije, tj. manipulacije, imajući u vidu da je medijum koji je nekontrolisan, anonimna sa dalekosežnim dometom.¹⁰

SEMANTIČKI OPSEG LAŽNIH VESTI

Analizom semantičkog opsega fenomena lažnih vesti sa pregledom semantičkih realizacija u relevantnim političkim i medijskim narativima uočena je distinkcija manifestovana u vidu semantičkog jaza u pogledu referentne vrednosti koja se odnosi na *neistine informacije* time što je ustanovljeno da figurira u pozitivnom i negativnom domenu posmatrano iz sinhronijske i dijahronijske perspektive.

Naime, do pre samo nekoliko godina pojam lažnih vesti javlja se u pozitivnom kontekstu i dovodi se u korelaciju sa američkim satiričnim programima kao što su *Daily Show*, Stivena Kolberta (Stephen Colbert) i Džona Olivera (John Oliver), ili *Saturday Night*, koji na hibridan način kombinuju žanr komedije sa žanrom ozbiljnih vesti.¹¹ U okviru sadržaja prezentovanog u ovim programima, pojam lažnih vesti denotira iskrivljene informacije a generiše se prenošenjem vesti iz različitih mejnstrim medija koje se zatim humoristično-satirično interpretiraju i etiketiraju kao lažne vesti, pri čemu je u tom prvobitnom značenju lažno više upućivalo na hibridnost žanra a manje na istinitost informacija. Interesantno je da radovi sa tom tematikom, odnosno takvim oblikom lažnih vesti, naglašavaju njihov pozitivan doprinos političkoj informisanosti ili poverenju u politiku.¹² Sa druge strane, ono što je indikativno za upotrebu lažnih vesti u javnom diskursu novijeg datuma jeste činjenica da se fenomen javlja sa izrazito negativnom konotacijom. Jedan od najeklatantnijih primera kojima se takva tvrdnja može verifikovati reflektuje se u saopštenju Evropskog parlamenta o lažnim vestima, u kojima se definišu kao pretnja za demokratiju, odnosno artikulišu kao destabilizujući faktor za evropske političke sisteme sa uticajem na rezultate parlamentarnih i predsedničkih izbora,

---

¹⁰ Helene Bendiksen, *Fra ekte til falsk. Hvordan interakjonsdesign kan bidra til å problematisere konstruering av falske nyheter*, master thesis, Norges teknisk-vitenskapelig universitet, p. 33.

¹¹ The Daily Show with Trevor Noah.

¹² Dina Vozab, *Pristrani i neprijateljski mediji te polarizacija u novom medijskom okolišu*. Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Centar za medijska i komunikacijska istraživanja. str. 3.

tako da se poziva na mere kojima bi se ojačalo evropsko strateško komuniciranje u borbi protiv lažnih vesti.¹³

POSTISTINA

Javni diskurs, naučni, medijski i politički, iako nekada zasnovan na binarnoj opoziciji kategorija istina i laži, tokom 2016. godine prožima jedan novi, rastući fenomen postistine (engl. *posttruth*), implicirajući distinktivno različitu eru koja donosi promenu paradigme u pogledu percepcije ovih kategorija. *U eri postistine, mi nemamo samo istinu i laži, već treću kategoriju dvosmislenih izjava koje nisu baš istina, ali ni jednostavna laž. Poboljšana istina. Neo-istina. Meka istina.*¹⁴

Proklamacija *postistine* za reč 2016. godine prema Oksfordskom rečniku¹⁵ predstavlja kulminaciju ekspanzije reči koja time stiče dominantni položaj i status u okviru javnog diskursa, a istovremeno predstavlja i kulminaciju ere deluzije u kojoj živimo. Pažnju je najviše privukla zbog svog nekonvencionalnog ulaska u leksikon, imajući u vidu da se termin prethodno nije našao u desetogodišnjoj govornoj upotrebi, već je proklamacija stigla praktično odmah, a kriterijum je pratilo obrazloženje *jačanje društvenih mreža kao izvora informacija i sve veće nepoverenje prema činjenicama koje iznosi establišment.*¹⁶ Na taj način, postistina počinje da koegzistira uz lažne vesti u značenju odnosa ili okolnosti u kojima su činjenice mnogo manje uticajne u formiranju javnog mnjenja nego pozivanje na emocije i lična uverenja, pri čemu, iako je nastala prefiksacijom, prefiks *post* ne označava ponovni i naknadni, kao na primer u odrednicama postmodernizam ili postindustrijski, već se određuje kao period u kojem je određeni koncept postao nevažan.¹⁷ Koncept na čiju se irelevantnost ovde nedvosmisleno upućuje je svakako istina, čiji se značaj minimizira, a laž postaje modus operandi vođenja celog društva.

Iako se inovativnost pojma postistina pripisuje Stivu Tešiću (Steve Tesich), srpsko-američkom piscu koji je 1992. godine u vezi sa Persijskim ratom u

¹³ Naja Bentzen, *Fake news and a EUs response*. European Parliamentary Research Service. Available from: <https://epthinktank.eu/2017/04/02/fake-news-and-the-eus-response/> (accessed on 22 January 2020).

¹⁴ Ralph Keyes, *The post-truth era: Dishonesty and Deception in Contemporary life*, St. Martins Press, New York, 2004.

¹⁵ Oxford Dictionary, Word of the Year 2016. Available from: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/> (accessed on 17 January 2020).

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ *Ibid.*

časopisu Nation naveo da je poznato da istina ima vrlo malo uticaja na nas, jer smo mi, kao slobodni ljudi, slobodno odlucili da hocemo da zivimo u neakvom postistinskom svetu¹⁸, predsednik Oksfordskog recnika, Kasper Gratvol (Casper Grathwohl) je istakao da su ipak EU referendum u Velikoj Britaniji, kao i americki predsednicki izbori 2016. godine zapravo inicirali frekventniju upotrebu postistine, cak do dve hiljade odsto vecu u odnosu na prethodnu godinu, i da se, s obzirom na ishod, uzimaju upravo kao primer politickih pobe da postignutih zasenjivanjem cinjenica, a podilazenjem emocija birača.¹⁹

POSTNORMALNA NAUKA I DISKURS KLIMATSKIH ALARMISTA I SKEPTIKA

Iako se simbioza pojmova laznih vesti i postistine najvise dovodi u korelaciju sa politikom, a, sa druge strane, najcesce manifestuje u medijima, sinergetski efekat fenomena nije izolovan, vec je inkorporiran u razlicite sfere drustva ukljucujuci i nauku u okviru koje postaje sve evidentnija afirmacija emocija koje dobijaju prvenstvo nad faktama.²⁰ Naime, uslovi u kojima su cinjenice nejasne, vrednosti sporne, ulozi visoki a odluke hitne²¹ zapravo su bili okidač koji je signalizirao nastanak i evoluciju novog fenomena u okviru postčinjeničnog društva, odnosno postnormalne nauke (engl. *post-normal science*). Fenomen se javlja kao reakcija na tradicionalne strategije rešavanja problema, u okviru čije metodologije kvalitet zauzima mesto istini, pri čemu se ona određuje kao kategorija isključivo simboličkog značaja. Među različitim pokušajima negacije nauke, izdvajaju se između ostalog i oni koji poriču klimatske promene i globalno zagrevanje i time upućuju na senzaciju u vezi sa

---

¹⁸ James Burns and Jaime Nolan, *New Genealogies and the Courage of Truth: Toward an Ethics of Adversarial Public Educational Scholarship and Policy Activism*, Education Policy Analysis Archives 26 (151).

¹⁹ Alison Flood, *Post-truth named word of the year by Oxford Dictionaries*, The Guardian, 15 November 2016. Available from: <https://www.theguardian.com/books/2016/nov/15/post-truth-named-word-of-the-year-by-oxford-dictionaries> (accessed 22 January 2020).

²⁰ Michael A. Peters and Tina Besley, *Citizen science and post-normal science in a post-truth era: Democratising knowledge; socialising responsibility*, Educational Philosophy and Theory 51 (13): 1293–1303.

²¹ Silvio O. Funtowicz and Jerome R. Ravetz, *Science for the post-normal age*, FUTURES September 1993 0016.3287/93/07739-17

konceptom postnormalne nauke – nauke u službi lažova, gde se pod izgovorom da se obezbeđuje kvalitet istraživanja zanemaruje potraga za istinom.²²

I upravo u svetlu takve postnormalne nauke reflektuje se višedecenijska kontroverza koja prati klimatske promene, jer uprkos argumentovanim naučnim istraživanjima, studijama i dokazima, u okviru pomenutog diskursa profilisao se i polarizovao milje i retorika antagonističkih grupacija alarmista i skeptika, kao i manje dominantno strujanje kontraša i lukvormera (engl. *lukewarmer*).

Paralele i distinkcije između narativa klimatskih alarmista i klimatskih skeptika u pogledu upotrebe lažnih vesti, odnosno zloupotrebe naučnih informacija, dolaze do izražaja u najnovijem dokumentarnom filmu o stanju životne sredine „Planeta ljudi” (engl. *Planet of the humans*). Simboličnom objavom na Dan planete Zemlje, 22. aprila 2020. godine, i postavljanjem na Jutjub kanal (engl. *youtube*), scenarista Majkl Mur (Michael Moore) i reditelj Džef Gibs (Jeff Gibbs) želeli su da skrenu pažnju na činjenicu da, kako se navodi, svet gubi bitku u zaustavljanju klimatskih promena na planeti Zemlji jer prati lidere koji su ga odveli pogrešnim putem – izdali su ekološki pristup u korist korporativne industrijske Amerike.²³

Međutim, film *Planeta ljudi*, iako samo prividno sredstvo promovisanja i afirmacije obnovljivih izvora energije, usled svog kontroverznog sadržaja, prerasta u *direktni napad na svete krave ekološkog pokreta*²⁴ i time klizi iz ruku klimatskih alarmista u ruke klimatskih skeptika i trijumfalno postaje njihovo sredstvo manipulacije javnosti.

Predstavljanje obnovljivih izvora energije, pre svega energije sunca i vetra kao velike obmane, a zelene ekonomije kao velike iluzije koja doprinosi zagađenju životne sredine podjednako kao sagorevanje fosilnih goriva, utemeljeno je na zastarelim podacima, činjeničnim greškama i mitovima koje promoviše industrija nafte, gasa i uglja. Kao takve osudile su ih levičarske a oduševljeno prihvatile desničarske organizacije i protivnici istine o globalnom

---

²² Michael A. Peters, *Education in a post-truth world*, *Educational Philosophy and Theory* 49(6): 1–4. Available from: https://www.researchgate.net/publication/312161104_Education_in_a_post-truth_world (accessed on 27 January 2020).

²³ RTS, *Planeta ljudi, film Majkla Mura o krah u očuvanja prirode koji svi žele da vide*, 25 April 2020. Available from: <https://www.rts.rs/page/magazine/sr/story/411/film-rtv/3934459/planeta-ljudi-film-majkl-mur-krah-ocuvanja-prirode.html> (accessed on 25 May 2020).

²⁴ Jonathan Watts, *Michael Moore film Planet of the Humans removed from YouTube*, 26 May 2020. Available from: <https://www.theguardian.com/film/2020/may/26/michael-moore-film-planet-of-the-humans-removed-from-youtube> (accessed on 30 May 2020)

zagrevanju, što je bio dovoljan razlog da se film pre samo nekoliko dana ukloni sa Jutjub platforme praćen spekulacijama o političkoj cenzuri.

Klimatske promene kao fake news u narativu klimatskih skeptika za-beležene su i u slučaju Nevladinog međunarodnog panela za promenu klime (engl. *Non-Governmental International Panel on Climate Change – NIPCC*) koji u svojim pseudonaučnim tekstovima, uprkos zvaničnim upozorenjima Međuvladinog panela za promenu klime (engl. *Intergovernmental Panel on Climate Change*) o opasnostima od dalekosežnih posledica klimatskih promena za planetu, u vidu dramatičnog porasta temperature, povećanih emisija gasova sa efektom staklene bašte, otopljanja glečera i lednika, porasta nivoa mora, samouvereno ističe pozitivne efekte fenomena. Na taj način, poricanjem autoritativne nauke o klimatskim promenama²⁵ nastoji da diskredituje protivnika pozivajući se na lažne vesti sa ciljem legitimizacije svojih ideologija.

I dok je, sa jedne strane, u retorici lažnih vesti skeptika najizrazitija zlo-upotreba eufemizama, pri čemu se insistira na upotrebi sintagme *klimatski poremećaji*²⁶ (engl. *climate disruption*), odnosno *vremenski ekstremi*²⁷ (engl. *climate extreme*), umesto *klimatske promene* kako bi se javnost ubedila u mitološki karakter fenomena, sa druge strane, alarmisti neretko imaju tendenciju da u svojim postovima plasiraju hiperbolične predstave o apokaliptičnoj budućnosti sa ilustracijama degradirane životne sredine kako bi se javnost uverila o nailazećem društvenom kolapsu i izumiranju ljudske vrste najpre putem medija i društvenih mreža u vidu semantičkog terora, kakav je i primer britanskog lista Gardijan²⁸ (engl. *The Guardian*), koji je uveo čitav niz leksičkih izmena, u vidu termina klimatska kriza (engl. *climate crisis*) i klimatska urgent-

---

²⁵ Suzanne Goldenburg, *Climate change is good for you, says ultra-conservative Heartland Institute*, The Guardian, 9 April 2014. Available from: <https://www.theguardian.com/environment/2014/apr/09/climate-change-report-heartland-institute-debunk-ipcc> (accessed on 5 February 2020).

²⁶ Jeff McMahon, *Forget Global Warming and Climate Change, call it Climate Disruption*, Forbes, 12 March 2015. Available from: <https://www.forbes.com/sites/jeffmcmahon/2015/03/12/forget-global-warming-and-climate-change-call-it-climate-disruption/> (accessed on 29 January 2020).

²⁷ Bill McKibben, *The Trump administration's solution to climate change: ban the term*, The Guardian, 8 August 2017. Available from: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/aug/08/trump-administration-climate-change-ban-usda> (accessed on 29 January 2020).

²⁸ Damian Carrington, *Why the Guardian is changing the language it uses about the environment*, The Guardian, 17 May 2019. Available from: <https://www.theguardian.com/environment/2019/may/17/why-the-guardian-is-changing-the-language-it-uses-about-the-environment> (accessed on 29 January 2020).

nost (engl. *climate emergency*) za skretanje pažnje na sveprisutne rizike od pomenutog fenomena.

KLIMATSKE PROMENE U TROUGLU LAŽNIH VESTI

U osnovi svakog mehanizma o širenju lažnih vesti, postoji jasno formulisan i utvrđen cilj o dostizanju što većeg dometa u vidu broja recipijenata, odnosno čitalaca kako bi se ostvario željeni uticaj. Zasnovana na analogiji sa trouglom vatre²⁹, čija tri konstituenta, kiseonik, toplota i gorivo, predstavljaju nezostavne činioce za stvaranje plamena, metrika lažnih vesti oslanja se na tri ključna parametra bez kojih širenje takvih sadržaja ne bi bilo moguće. Naime, kao indikator uspešnosti u slučaju fenomena lažnih vesti, u vidu trougla, izdvojene su *društvene mreže, motivacija i servisi/alati*³⁰. Interakcijom ova tri faktora, distribucija lažnih vesti u kontekstu klimatskih promena može imati potencijalno devastirajući uticaj.

Naime, iako se još 1912. godine na Novom Zelandu, u novinskom članku³¹, a odlomku opsežnijeg teksta „Neverovatno vreme 1911. godine: Posledice sagorevanja uglja na klimu – šta naučnici predviđaju za budućnost“, upućuje na korelaciju sagorevanja uglja, emisije ugljen-dioksida i budućeg zagrevanja, intenzitet skepticizma o poreklu klimatskih promena i dalje ne jenjava. Čak i nakon više od sto godina od objavljivanja naučnih referenci o postojanju i uzrocima globalnog otopljanja u štampanim medijima, lažne vesti utemeljene su upravo na poricanju nauke o klimatskim promenama, a svoje plodno tlo pronašle su na platformama društvenih mreža.

Zahvaljujući diskutabilnim alatima/uslugama gotovo javno dostupnim u okviru najčešće korišćenih društvenih mreža u vidu plaćenih pratilaca, lajkova, pregleda, botova, klikbejtova (engl. *clickbaits*), doprinosi se popularizaciji lažnih mitova i iskrivljenih predstava, između ostalog, o odsustvu ljudske krivice u globalnom zagrevanju, odnosno favorizaciji određenih stavova, tvrdnji ili mišljenja klimatskih skeptika. Imajući u vidu da na percepciju fenomena klimatskih promena kod šire javnosti utiče promovisanje datog sadržaja na društvenim mrežama u vidu šerovanja informacija, lajkovanja, tvitovanja i

---

²⁹ Trendmicro, *Fake News and Cyber Propaganda: The Use and Abuse of Social Media*, 13 June 2017. Available from: <https://www.trendmicro.com/vinfo/pl/security/news/cybercrime-and-digital-threats/fake-news-cyber-propaganda-the-abuse-of-social-media> (accessed on 25 May 2020).

³⁰ *Ibid.*

³¹ Alex Kasprak, *Did a 1912 Newspaper Article Predict Global Warming*, Snopes, 18 October 2016. Available from: <https://www.snopes.com/fact-check/1912-article-global-warming/> (accessed on 20 February 2020).

retvitovanja, uloga društvenih mreža u širenju lažnih vesti sa klimatskom tematikom postaje sve приметnija i opasnija.

Njihova uloga u zloupotrebi lažnih vesti posebno se ističe u slučaju Donalda Trampa, s obzirom na to da se tviter nalog američkog predsednika može smatrati žarištem klimatskog skepticizma, sa tvitovima u kojima se nastoji minimizirati domet razornih posledica projektovanih za budućnost na različite sfere i sektore društva. Trampovo cinično i sarkastično ismevanje i podrivanje naučne ekspertize u domenu klimatskih promena prati vešto, subtilno i diskretno realizovana manipulacija jezikom na retoričkom, pragmatičnom i leksičkom planu. Tramp navodi: *#Ne mislim da je obmana, sigurno postoji neka razlika. Ali znam da klimatske promene nije prouzrokovao čovek; #U Njujorku je ledeno. Gde je sada globalno zagrevanje; #Koncept globalnog zagrevanja su osmislili Kinezi za sebe, kako bi američka proizvodnja bila manje konkurentna; #Pada sneg u Teksasu i Luizijani, rekordno niske temperature zabeležene su u celoj zemlji. Globalno zagrevanje je skupa obmana; #Na istoku je najhladnije novogodišnje veće ikada zabeleženo. Dobro bi nam došlo malo tog globalnog zagrevanja, za koje će naša zemlja, a ne neke druge platiti milijarde dolara da se zaštiti. Utoplite se.*³² Uzimajući u obzir činjenicu da se nalog američkog predsednika na tviteru konstatno nalazi na listi prvih deset profila sa najvećem brojem pratilaca³³, odnosno da je najpraćeniji među svim aktuelnim svetskim liderima, tvitovi ovakvog manipulativnog sadržaja imaju globalni odjek i ozbiljne društveno-ekonomske efekte.

Sa takvom proliferacijom informacija na društvenim mrežama i činjenicom da većina ljudi svesno „zapрати“, tj. odabira korespondenciju sa istomišljenicima i vrlo često „otprати“, odnosno distancira se od zagovornika suprotnih stavova i mišljenja, dešava se to da lažne vesti zatvaraju svoje konzumente, odnosno recipijente u društvene filter mehuriće³⁴ (engl. *filter bubble*) i eho komore³⁵ (engl. *echo chambers*), čime se intenzivira uticaj na javno

---

³² Dylan Matthews, *Donald Trump has tweeted climate change skepticism 115 times. Here's all of it*, Vox, 1 June 2017. Available from: <https://www.vox.com/policy-and-politics/2017/6/1/15726472/trump-tweets-global-warming-paris-climate-agreement> (accessed on 10 February 2020).

³³ CBS News, *The most-followed Twitter accounts on Earth, ranked*. Available from: <https://www.cbsnews.com/pictures/the-biggest-twitter-accounts-on-earth/11/> (accessed on 28 May 2020).

³⁴ Eli Pariser, *The Filter bubble – What the Internet is hiding from you*, Penguin Books Limited, 2011.

³⁵ Amol Rajan, *Do digital echo chambers exist*, BBC News, 4 March 2019. Available from: <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-47447633> (accessed on 27 January 2020).

mnjenje u pogledu modifikovane percepcije naučnih fakti, između ostalog, i samog antropogenog porekla fenomena klimatskih promena.

Simptomatično za cirkulaciju lažnih vesti u okviru internet diskursa je težnja da se publika multiplicira, ne samo eksplozivnim širenjem po različitim grupama društvenih mreža, već upravo i putem tradicionalnih tj. mejnstrim elektronskih mas-medija. Tako da su u skorijoj prošlosti naučno-neproverene ili naučno-neutemeljene informacije prenosili i mediji kao što su BBC, Njujork Tajms (engl. *New York Times*), Volstrit žurnal (engl. *Wall Street Journal*), Fajnenšal Tajms (engl. *Financial Times*), da bi poslednjih godina došlo do naglog zaokreta u pravcu alternativnih platformi kao što su Breitbart,³⁶ i među njima, najuticajnije Whatsupwiththat³⁷.

MOTIVACIJA LAŽNIH VESTI

Takav jednosmeran protok lažnih vesti na društvenim mrežama, uz širok spektar alata i usluga (od plaćenih lajkova do izvrtanja ishoda onlajn glasanja), nameće pitanje motivacije koja se, sa jedne strane, ogleda u finansijskoj dobiti, a sa druge, ciljevi se klasifikuju u opsegu od kriminalnih do političkih. Autorke Alis Marvik i Rebeka Luis u svojoj knjizi „Medijska manipulacija i online dezinformacije” navode da se bez obzira na glavnu funkciju koju diseminacija lažnih vesti teži da postigne ili u pogledu političke progande, medijske manipulacije ili širenja dezinformacija, tri ključna faktora zajednička svim kreatorima ovakvih vesti je da ih motiviše ideologija, novac i/ili status i pažnja.

U trenutku kada su klimatske promene po prvi put identifikovane među prvih pet globalnih finansijskih pretnji u okviru Globalnog izveštaja o rizicima³⁸ Svetskog ekonomskog foruma, održanom u Davosu početkom ove godine, Tramp nije odstupio od svoje ustaljene retorike klimatskog skeptika, pri čemu se *usprotivio klimatskim prorocima strašnog suda* i naglasio da *ovi što dižu paniku stalno traže isto – apsolutnu moć da dominiraju i kontrolišu svaki aspekt naših života, to su naslednici starih gatara*³⁹. Uprkos činjenici da evaluacija

---

³⁶ <https://www.breitbart.com/>

³⁷ <https://wattsupwiththat.com/>

³⁸ Larry Elliott, *Climate crisis fills top five places of World Economic Forum's risks report*, The Guardian, 15 January 2020. Available from: <https://www.theguardian.com/business/2020/jan/15/climate-crisis-environment-top-five-places-world-economic-forum-risks-report> (accessed 30 January 2020).

³⁹ BBC news, *Davos: Tramp se usprotivio klimatskim 'prorocima strašnog suda', Greta Tunberg bila u publici*, 15 January 2020. Available from: <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-51196335> (accessed on 25 May 2020).

Svetskog ekonomskog foruma nedvosmisleno ukazuje na presudni značaj klimatskih promena u procesu donošenja odluka i kreiranja budućih politika, sagledavajući investicione implikacije ali prevashodno u kontekstu načina ostvarivanja profita, Tramp samouvereno odbacuje ovakav *pesimizam* i *apokaliptična predviđanja* pod izgovorom spasavanja američke ekonomije.

Naime, u takvoj nomenklaturi njegovih lažnih vesti, najdominantniji pečat su svakako politički faktori sa nezaobilaznom ideološkom agendom, kao i političkom propagandom za ostvarivanje moći, tj. kontrole putem izmenjene percepcije određenih pojmova, u ovom slučaju industrije fosilnih goriva. Osim političkih, u ekvivalentnoj meri zastupljeni su i finansijski motivi, posebno imajući u vidu da se američka ekonomija zasniva na jeftinom gasu, pa je svako odlaganje tranzicije američke privrede sa fosilnih na obnovljive izvore energije, odnosno potpunu dekarbonizaciju industrije od višestruke koristi.

Na koji još način finansijski interesi generišu propagandu klimatskih promena kao fake news-a u javnom diskursu reflektuje se, između ostalog, u primeru najveće privatne američke rudarske kompanije Murray Energy. Dskorašnji izvršni direktor kompanije, Robert Marej (Robert Murray), jedan od prvih pristalica Trampove klimatski-neprijateljske administracije, podstakao je distribuciju i cirkulaciju lažnih vesti u vidu pseudonaučnih činjenica kojima se diskredituju istraživanja i studije o antropogenom poreklu klimatskih promena, pri čemu je svaka korelacija sa sagorevanjem fosilnih goriva odbačena kao irelevantna. Takozvani kralj uglja, širenje klimatskog skepticizma u lažnim vestima obezbedio je u prvom redu finansiranjem akademskih grupa (Competitive Enterprise Institute), organizacija (International Climate Science Coalition, Center for the Study of Carbon Dioxide Change) i institucija koje su poricale postojanje klimatskih promena i negirale ljudske delatnosti kao glavnog uzročnika povećanja emisija sa efektom staklene bašte.⁴⁰

Ipak, jedan of najflagrantnijih primera manipulacije naučnim činjenicama sa ciljem održavanja i povećanja profita je slučaj američke multinacionalne, nafte i gasne kompanije Ekson Mobil (Exxon Mobil) koja je svoju multimilionsku kampanju širenja lažnih vesti o klimatskim promenama pokrenula prvenstveno kako bi bacila senku i izazvala sumnju u istraživanja u kojima je projektovan porast srednje globalne temperature vazduha direktno uslovljen povećanjem atmosferske koncentracije ugljen-dioksida dobijenog sagorevanjem fosilnih goriva.⁴¹

---

⁴⁰ Lisa Friedman, *A Coal Baron Funded Climate Denial as His Company Spiraled Into Bankruptcy*, 17 December 2019. Available from: <https://www.nytimes.com/2019/12/17/climate/murray-energy-climate-denial-coal.html> (accessed on 29 May 2020).

⁴¹ John Cook, *Exxon has misled Americans on climate change for decades. Here's how to fight back*, The Guardian, 23 October 2019. Available from: <https://www.the-guardian.com>

Identičan koncept finansiranja u klimatski skepticizam radi sprečavanja borbe protiv globalnog zagrevanja zabeležen je i u slučaju pet najvećih naftnih i gasnih kompanija koje su tri godine nakon Pariskog klimatskog sporazuma uložile u širenje sumnje u naučna upozorenja o rizicima i posledicama klimatskih promena.

EFEKTI LAŽNIH VESTI

Uprkos identifikaciji glavnih motivacionih faktora za kreiranje, pravi uspeh lažnih vesti reflektuje se u njihovom ostvarenom uticaju na stvarni svet. Jedan od najindikativnijih primera destruktivnog efekta lažnih vesti u kontekstu klimatskih promena sa dalekosežnim političkim, ekonomskim i društvenim implikacijama predstavlja slučaj Klajmatgejta⁴² (engl. *Climategate*) iz 2009. godine. Analogno aferi Votergejta, čuveni skandal odnosio se na hakerski upad i krađu elektronske pošte od oko hiljadu mejlova iz odeljenja za klimatska istraživanja Univerziteta Ist Anglije (engl. University of East Anglia) u kojima se obelodanjuje petnaestogodišnja korespondencija među vodećim američkim i britanskim klimatolozima, predstavljena kao kontroverzna u medijskom diskursu jer daje uvid u statističke trikove korišćene za ilustraciju globalnog zagrevanja, oklevanja o objavljivanju određenih podataka, odnosno tvrdnje da je opasnost od globalnog zagrevanja preuveličana.

Na taj način, samo nekoliko nedelja pre održavanja 15. klimatskog samita Ujedinjenih nacija u Kopenhagenu, 2009. godine, klimatski skeptici smatrali su da imaju dokaze o zaveri naučnika IPPC-ija u manipulaciji podacima, nameštanju rezultata istraživanja kako bi se uklopili u političke zahteve, sakrivanje od javnosti podataka koji podležu zakonu o pravu na javni uvid, kao i sprečavanje oponentata da objavljuju u stručnim časopisima. Širenje lažnih vesti utemeljenih na odlomcima prepiske van određenog konteksta o preuveličanoj opasnosti od klimatskih promena sa pokušajem diskreditacije IPPC-ija samo nekoliko nedelja pre održavanja klimatskog samita rezultiralo je povećanim i, pokazaće se, bezuspešnim naporima da se 192 zemlje ubede u urgentnost redukcije gasova sa efektom staklene bašte, čime je konačni ishod pregovora u Kopenhagenu ocenjen kao poražavajući.

U tom pogledu, tokom poslednje decenije, posledice lažnih vesti u diskursu klimatskih promena impliciraju nepostojanje, a samim tim i usporeno

---

guardian.com/commentisfree/2019/oct/23/exxon-climate-change-fossil-fuels-disinformation (accessed on 29 May 2020).

⁴² CNN, Q&A: 'Climategate' explained 7 July 2010. Available from: <https://edition.cnn.com/2010/WORLD/europe/07/07/climategate.emails.explainer/index.html> (accessed on 27 May 2020).

i otežano donošenje jasnih, konkretnih i dalekoročnih planova za implementaciju klimatskih politika, pri čemu je dominantan obrazac delovanja više stihijski nego planski orijentisan sa izuzetkom Evropske unije u okviru koje su ustanovljeni ambiciozni ciljevi u pogledu ograničavanja daljeg porasta srednje globalne temperature vazduha, kao i emisija gasova s efektom staklene bašte.

ZAKLJUČAK

Doba u kojem se centralni društveno-politički markeri odnose na američke predsedničke izbore i Bregzit obeležila je koegzistencija dva, kao što je prikazano, reaktualizovana fenomena, lažnih vesti i postistine u vidu marginalno mutiranog pojma *Lügenpresse*, što se manifestovalo u javnom, kako političkom tako i medijskom diskursu. Proklamacijom ova dva pojma kao reči godine, 2016. odnosno 2017. godine u Oksfordskom i Kolins rečniku, uz meteorsku popularnost i munjevitou brzinu diseminacije, nalik pandemiji, putem virtuelnih i mejnstrim medija, zvanično je izvršena legalizacija proizvodnje i distribucije zabluda, obmana i deluzija doprinoseći devalvaciji istine u svim segmentima društva, politike, kulture i nauke, a konkretno u ovom slučaju i klimatskih promena.

Način na koji se klimatske promene kao globalni fenomen i, uopšteno, društvena realnost percipiraju i procenjuju determinisan je pre svega prezentacijom i interpretacijom informacija koje se distribuiraju na virtuelnim i tradicionalnim medijima, i stvaraju realnost kakva im odgovara za različite potrebe u datom trenutku.

U takvom hibridnom informacionom ekosistemu otvara se ali samo iluzorna mogućnost participacije u procesu informisanja, u okviru kojeg se fakte potiskuju, a njihovo mesto zauzimaju emocije, i to posebno negativne (strah, panika, neizvesnost), što nas dovodi do silogizma da smo još uvek emotivne životinje sklone da prvenstveno reaguju iracionalno (emocionalno) nego logično, a što će svakako kreatori sadržaja upotrebiti u svoje svrhe.

Time se može zaključiti da je uloga lažnih vesti ostvarena u hipermedij-skoj civilizaciji izuzetno velika i zapažena, imajući u vidu njihovu suverenu moć u pogledu uticaja i formiranja javnog mnjenja, tj. njihovih stavova, mišljenja i ponašanja kako bi se ostvarili određeni interesi i ciljevi, prvenstveno uslovljeni ekonomskim, ideološkim i političkim motivima kao što je ilustrovano primerom narativa klimatskih promena. U vezi sa tim, identifikovana je i najveća potencijalna opasnost koje lažne vesti predstavljaju za klimatske promene a tiče se činjenice da utiču na delegitimizaciju kompetentnosti, autoritativnih institucija, kao i koncepta objektivnih podataka, što doprinosi disfunkcionalnosti društva u pogledu percepcije stvarnih naučnih činjenica.

BIBLIOGRAFIJA

- [1] Andrews Evan, *The Great Moon Hoax*, The History, 22 August 2018. Available from: <https://www.history.com/news/the-great-moon-hoax-180-years-ago> (accessed on 18 January 2020).
- [2] BBC news, *Davos: Tramp se usprotivio klimatskim 'prorocima strašnog suda', Greta Tunberg bila u publici*, 15 January 2020. Available from: <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-51196335> (accessed on 25 May 2020).
- [3] Bendiksen Helene, *Fra ekte til falsk. Hvordan interakjonsdesign kan bidra til å problematisere konstruering av falske nyheter*, master thesis, Norges teknisk-vitenskapelig universitet. p. 33.
- [4] Bentzen Naja, *Fake news and a EUs response*. European Parliamentary Research Service. Available from: <https://epthinktank.eu/2017/04/02/fake-news-and-the-eus-response/> (accessed on 22 January 2020).
- [5] Bundesamt für Verfassungsschutz, *Lügenpresse, halt die Fresse!* – Die Berichterstattung der Medien und ihre Wahrnehmung durch Rechtsextremisten und Bevölkerung. Available from: <https://edition.cnn.com/2017/10/08/politics/trump-huckabee-fake/index.htm> (accessed on 20 January 2020).
- [6] Burns James and Jaime Nolan, *New Genealogies and the Courage of Truth: Toward an Ethics of Adversarial Public*, Educational Scholarship and Policy Activism, Education Policy Analysis Archives 26 (151).
- [7] Carrington Damian, *Why the Guardian is changing the language it uses about the environment*, The Guardian, 17 May 2019. Available from: <https://www.theguardian.com/environment/2019/may/17/why-the-guardian-is-changing-the-language-it-uses-about-the-environment> (accessed on 29 January 2020).
- [8] CBS News, *The most-followed Twitter accounts on Earth, ranked*. Available from: <https://www.cbsnews.com/pictures/the-biggest-twitter-accounts-on-earth/11/> (accessed on 28 May 2020).
- [9] Cillizza Chris, *Donald Trump just claimed he invented the fake news*, CNN Politics, 26 October 2017. Available from: <https://edition.cnn.com/2017/10/08/politics/trump-huckabee-fake/index.html> (accessed on 19 January 2020).
- [10] CNN, *Q&A: 'Climategate' explained*, 7 July 2010. Available from: <https://edition.cnn.com/2010/WORLD/europe/07/07/climategate.emails.explainer/index.html> (accessed on 27 May 2020).
- [11] Collins Dictionary, *Word of the year 2017*. Available from: <https://www.collinsdictionary.com/word-lovers-blog/new/collins-2017-word-of-the-year-shortlist,396,HCb.html> (accessed 20 January 2020).
- [12] Elliott Larry, *Climate crisis fills top five places of World Economic Forum's risks report*, The Guardian, 15 January 2020. Available from: <https://www.theguardian.com/business/2020/jan/15/climate-crisis-environment-top-five-places-world-economic-forum-risks-report> (accessed 30 January 2020).

- [13] Flood Alison, *Post-truth named word of the year by Oxford Dictionaries*, Guardian, 15 November 2016, Available from: <https://www.theguardian.com/books/2016/nov/15/post-truth-named-word-of-the-year-by-oxford-dictionaries> (accessed 22 January 2020).
- [14] Friedman Lisa, *A Coal Baron Funded Climate Denial as His Company Spiraled Into Bankruptcy*, 17 December 2019. Available from: <https://www.nytimes.com/2019/12/17/climate/murray-energy-climate-denial-coal.html> (accessed on 29 May 2020).
- [15] Funtowicz Silvio O. and Jerome R. Ravetz, *Science for the post-normal age*, FUTURES September 1993 0016.3287/93/07739-17
- [16] Goldenburg Suzanne, *Climate change is good for you, says ultra-conservative Heartland Institute*, The Guardian, 9 April 2014. Available from: <https://www.theguardian.com/environment/2014/apr/09/climate-change-report-heartland-institute-debunk-ipcc> (accessed on 5 February 2020).
- [17] Hicks Marianne, *No war this year*, Journal Media History, Volume 14, 2008-Issue 2. Available from: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13688800802176912?journalCode=cmeh20> (accessed on 21 January 2020).
- [18] Kasprak Alex, *Did a 1912 Newspaper Article Predict Global Warming*, Snopes, 18 October 2016. Available from: <https://www.snopes.com/fact-check/1912-article-global-warming/> (accessed on 20 February 2020).
- [19] Keyes Ralph, *The post-truth era: Dishonesty and Deception in Contemporary life*, St. Martins Press, New York, 2004.
- [20] Leicester Ford Paul, *The works of Thomas Jefferson*, Federal Edition. 12 volumes, Volume 5, Amendment I (Speech and Press), Document 29, New York and London, Available from: http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/amendI_speechs29.html (accessed 15 January 2020).
- [21] Marwick Alice et. al. *Media Manipulation and Disinformation Online*. Data and Society Research Institute, 2017.
- [22] Matthews Dylan, *Donald Trump has tweeted climate change skepticism 115 times. Here's all of it*, Vox, 1 June 2017. Available from: <https://www.vox.com/policy-and-politics/2017/6/1/15726472/trump-tweets-global-warming-paris-climate-agreement> (accessed on 10 February 2020).
- [23] Macquarie dictionary, *Word of the Year 2016*. Available from: <https://www.macquariedictionary.com.au/resources/view/word/of/the/year/2016> (accessed on 20 January 2020).
- [24] McKibben Bill, *The Trump administration's solution[to climate change: ban the term*, The Guardian, 8 August 2017. Available from: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/aug/08/trump-administration-climate-change-ban-usda> (accessed on 29 January 2020).
- [25] McMahan Jeff, *Forget Global Warming and Climate Change, call it Climate Disruption*, Forbes, 12 March 2015. Available from: <https://www.forbes.com/sites/jeffmcmahan/2015/03/12/forget-global-warming-and-climate-change-call-it-climate-disruption/>(accessed on 29 January 2020).

- [26] Oxford Dictionary, *Word of the Year 2016*. Available from: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/> (accessed on 17 January 2020).
- [27] Pariser Eli, *The Filter bubble – What the Internet is hiding from you*, Penguin Books Limited, 2011.
- [28] Peters Michael A. and Tina Besley, *Citizen science and post-normal science in a post-truth era: Democratising knowledge; socialising responsibility*, *Educational Philosophy and Theory* 51 (13): 1293–1303.
- [29] Peters Michael A., *Education in a post-truth world*, *Educational Philosophy and Theory* 49(6):1-4. Available from: https://www.researchgate.net/publication/312161104_Education_in_a_post-truth_world (accessed on 27 January 2020).
- [30] Rajan Amol, *Do digital echo chambers exist*, BBC News, 4 March 2019. Available from: <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-47447633> (accessed on 27 January 2020).
- [31] RTS, *Planeta ljudi, film Majkla Mura o krah u očuvanja prirode koji svi žele da vide*, 25. april 2020. Available from: <https://www.rts.rs/page/magazine/sr/story/411/film-i-tv/3934459/planeta-ljudi-film-majkl-mur-krah-ocuvanja-prirode.html> (accessed on 25 May 2020).
- [32] Schmidt Christoph, *Lügenpresse ist Deutschlands Unwort des Jahres*, *Die Presse*, 13. January 2015. Available from: <https://www.diepresse.com/4637372/lugenpresse-ist-deutschlands-unwort-des-jahres> (accessed on: 20 January 2020).
- [33] Stokel– Walker Chris, *Fake news travels six times faster than the truth on Twitter*, *New Scientist*, 8 March 2018. Available from: <https://www.newscientist.com/article/2163226-fake-news-travels-six-times-faster-than-the-truth-on-twitter/> (accessed 15 January 2020).
- [34] Trend micro, *Fake News and Cyber Propaganda: The Use and Abuse of Social Media*, 13 June 2017. Available from: <https://www.trendmicro.com/vinfo/pl/security/news/cybercrime-and-digital-threats/fake-news-cyber-propaganda-the-abuse-of-social-media> (accessed on 25 May 2020).
- [35] Voza Dina, *Pristrani i neprijateljski mediji te polarizacija u novom medijskom okolišu*. Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Centar za medijska i komunikacijska istraživanja. str. 3.
- [36] Watts Jonathan *Michael Moore film Planet of the Humans removed from YouTube*, 26 May 2020. Available from: <https://www.theguardian.com/film/2020/may/26/michael-moore-film-planet-of-the-humans-removed-from-youtube> (accessed on 30 May 2020).

Jovana Vurdelja

CLIMATE CHANGE AS *FAKE NEWS*
IN THE POST-TRUTH ERA

Abstract

This paper problematizes the notion of fake news emanating from the reincarnation of Lügenpresse (fake press) as one of the most distinctive features of the post-truth society focusing on the analysis of the climate change narrative within the media discourse in the context of post-normal science. In that respect, based on the analysis of widespread circulation of fake news on the social networks, research primarily aims at demonstrating influence and power this phenomenon exerts on the manipulation of public in the context of climate change, highlighting truth relativization and news trivialization for the sake of distorted reality. Consequently, this paper verifies the initially postulated hypothesis indicating that fake news poses a real threat to global society increasingly rooted in the emotions and substantially less dominated by the rule of facts. Based on the analysis of fake news abuse within the media discourse in the context of climate change, paper displays delegitimization and discrediting of scientific facts, i.e., redefining of the paradigm in terms of consummation and perception of information within the modern media ecosystem.

Key words:

Fake news, climate change, media, post-truth, post-science.